

STUDIA I ARTYKUŁY

Hanna Marczevska-Zagdańska

Warszawa

Council on Foreign Relations oraz kwartalnik „Foreign Affairs” jako forum dyskusyjne, doradcze i opiniotwórcze w amerykańskiej polityce zagranicznej od Woodrow Wilsona do Franklina D. Roosevelta

Council on Foreign Relations — CFR (Rada do Spraw Stosunków Międzynarodowych) oraz wydawany przez nią periodyk „Foreign Affairs”, istniejące w Stanach Zjednoczonych nieprzerwanie od ponad 80 lat, stanowią zaskakujący fenomen, unikat w amerykańskiej polityce. Korzeniami sięgające jeszcze czasów I wojny światowej i wilsonowskich koncepcji, miały w zamierzeniach twórców promować amerykańską politykę zagraniczną, ułatwić rozumienie procesów międzynarodowych oraz roli Stanów Zjednoczonych w świecie. Dziś zaliczane do czołówki wpływowych i niezależnych instytucji, uświetnione zostały wieloma znamienitymi osobistościami. Na długiej liście członków CFR widnieją m.in.: Henry Kissinger, Zbigniew Brzeziński, Jimmy Carter, Bill i Hilary Clinton, Madeleine Albright, Condoleezza Rice, David Rockefeller jr., Colin Powell, Robert M. Gates, Alan Greenspan czy George Soros.

Wszystko jednakże zaczęło się we wrześniu 1917 r., gdy prezydent Woodrow Wilson, zwrócił się do swego zaufanego współpracownika i przyjaciela Edwarda Mandella House'a¹ z zaleceniem zorganizowania niezależnej grupy doradczej ekspertów i specjalistów, znanej pod

¹ Edward Mandell House (1858–1938), pochodził z zamożnej rodziny plantatorów bawełny w Teksasie. Używany przez niego tytuł „pułkownika” honorowo został mu nadany przez jednego z gubernatorów Teksasu w podzięce za sfinansowaną kampanię wyborczą. W 1911 r. House zetknął się po raz pierwszy z Woodrowem Wilsonem, ówczesnym gubernatorem stanu New Jersey. Odtąd datuje się wieloletnia przyjaźń i współpraca polityczna obu polityków. Formalnie nie pełniąc żadnych oficjalnych funkcji rządowych (choć mu proponowano), stał się prywatnym doradcą prezydenta Wilsona, „szarą eminencją w polityce zagranicznej”, wysłannikiem do zadań specjalnych. W 1913 r. wysłany został jako nieoficjalny emisariusz Wilsona do Europy. Trafił tam ponownie w 1914, 1915 i 1916 r. jako nieoficjalny misjonariusz, a w 1917 r. jako szef oficjalnej misji amerykańskiej w Londynie i Paryżu. Był twórcą „The Inquiry” i CFR, współtwórcą programu 14 punktów i statutu Ligi Narodów, uczestnikiem konferencji pokojowej w Paryżu.

nazwą „The Inquiry”², a stanowiącej w niedalekiej przyszłości podwaliny pod CFR. Pomysłodawcą i inicjatorem był Felix Frankfurter, który już 7 sierpnia 1917 r. w liście z Paryża uprzedzał Departament Stanu o prowadzonych przez stronę francuską przygotowaniach do konferencji pokojowej i rekomendował podjęcie analogicznych przygotowań przez stronę amerykańską. Celem zatem powołanej poufnie i działającej w pełnej dyskrekcji grupy miało być sporządzenie materiałów i dokumentów, łącznie z mapami krajów poszczególnych regionów świata, umożliwiające odpowiednie przygotowanie przyszłej delegacji amerykańskiej do przyszłych rozmów, pertraktacji i ustaleń na konferencji pokojowej³. Ostatecznie ok. 150-osobową grupę⁴, na której czele jako dyrektor stanął początkowo Sidney E. Mezes⁵, a jako sekeretarz Walter Lippmann⁶, tworzyli przede wszystkim naukowcy z różnych renomowanych uczelni: z Harvard University, Yale University czy Columbia University. Byli wśród nich historycy, politolodzy, ekonomiści, prawnicy, filozofowie, językoznawcy i etnografowie. Szczególną rolę odgrywali geografowie i kartografowie na czele z Isaiahem Bowmanem⁷, który szybko zastąpił Mezesa na stanowisku dyrektora. Nie było kwestią przypadku, że to właśnie siedziba Amerykańskiego Towarzystwa Geograficznego (American Geographical Society) w Nowym Jorku na Broadwayu stała się ostatecznie również stałym miejscem spotkań i zebrań „The Inquiry”. Do tego momentu robocze spotkania grupy odbywały się okazjonalnie w bibliotece miejskiej — New York City Library.

Prace merytoryczne przebiegały w licznych problemowych zespołach i sekcjach roboczych m.in.: Austro-Węgry i Włochy obradowały pod przewodnictwem Charlesa Seymoura⁸

² „Inquiry” znaczy dosłownie: zapytanie, dochodzenie, śledztwo. Nazwę tę zaproponował jeden z jej członków James Shotwell, prof. Columbia University, chcąc by była jak najmniej czytelna dla opinii publicznej „blind to the general public” i nie odsłaniała prawdziwych celów i zamiarów, tj. amerykańskiego zaangażowania w powojenną organizację Europy i świata.

³ Stany Zjednoczone włączyły się do działań zbrojnych 6 IV 1917 r. deklaracją wojny z Niemcami. Konferencja pokojowa w Paryżu, wieńcząca I wojnę światową, rozpoczęła się 18 stycznia 1919 r. Traktat pokojowy z Niemcami w Wersalu podpisano 28 czerwca 1919 r., z Austrią w Saint Germain-en Laye 10 września 1919 r., z Bułgarią w Neuilly-sur Seine pod Paryżem 27 listopada 1919 r., z Węgrami w Trianon 4 czerwca 1920 r., z Turcją w Sevres 10 sierpnia 1920 r.

⁴ Początkowo naboru dokonywano przez osobiste powiązania i rekomendacje. Z czasem ochotnicy zaczęli zgłaszać się sami w wyniku nieoficjalnie rozchodzących się na uczelniach informacji i pogłosek. W styczniu 1918 r. grupa liczyła ok. 51 osób, a w październiku 1918 r. już 126.

⁵ Sidney Edward Mezes (1863–1931), filozof religii, absolwent Harvard University, prof. oraz rektor University of Texas oraz rektor College of the City of New York, prywatnie szwagier Edwarda House’a.

⁶ Walter Lippmann (1889–1974), dziennikarz, pisarz, komentator polityczny, jeden z głównych wydawców „New Republic” (od 1913 r.), a następnie „New York World” (od 1929 r.) i „New York Herald Tribune” (od 1931 r.), gdzie przez następne trzydzieści lat prowadził stałą kolumnę „Today and Tomorrow”. W 1917 r. mianowany asystentem sekretarza wojny Newtona Bakera, otrzymał zadanie propagandowej działalności w Europie na rzecz armii amerykańskiej.

⁷ Isaiah Bowman (1878–1950) amerykański geograf, wykładowca geografii na Yale University (1905–1915), dyrektor American Geographical Association (1915–1935). Prowadził pierwszą amerykańską ekspedycję z Yale w Ameryce Południowej (1907 r.), jako geograf geolog uczestniczył w wyprawie do Peru organizowanej przez Yale (1911 r.), a w 1913 r. prowadził ekspedycję uniwersytecką w Andy. Główny doradca Wilsona w sprawach terytorialnych na konferencji pokojowej w Paryżu. W latach 1935–1948 rektor John Hopkins University, 1940–1945 wiceprzewodniczący National Academy of Sciences.

⁸ Charles Seymour (1885–1963), prof. historii, rektor Yale University 1937–1951. Na konferencji pokojowej w Paryżu przewodniczył sekcji do spraw Austro-Węgier w Amerykańskiej Komisji Negocjowania Pokoju oraz wszedł jako amerykański delegat do komisji terytorialnych Rumunii, Jugosławii i Czecho-

i współpracujących z nim — Roberta J. Kenera⁹, a także Roberta Lunta, Imperium Brytyjskie — Prestona Slossona i Jamesa Shotwella¹⁰, Rosja i Europa Wschodnia — Archibalda Cary’ego Coolidge’a¹¹, a pod jego nieobecność zastępującego go Roberta H. Lorda¹², Europa Północno-Zachodnia (Francja, zachodnie Niemcy, kraje Beneluxu) — Charlesa Haskinsa¹³, Bałkany — Clive’a Daya¹⁴, Ameryka Łacińska — Isaiaha Bowmana, Bliski Wschód — Williama Westermanna ze współpracującym z nim Royalem Dixonem, Azja Zachodnia, Pacyfik i Afryka

słowacji. Napisał: *The Peace Negotiations: A Personal Narrative*, New York 1921; *American Diplomacy During the World War*, Baltimore 1934; *Geography, Justice and Politics at the Paris Conference of 1919*, New York 1951.

⁹ Robert J. Kerner (1887–1956), studiował historię Europy na Harvard University. Podczas dwuletniego pobytu w Europie 1912–1913 (Paryż, Berlin, St. Petersburg, Moskwa) przez 8 miesięcy zbierał w archiwach monarchii austro-węgierskiej materiały do pracy doktorskiej. W 1914 r. został wykładowcą na University of Missouri. W latach 1928–1956 wykładał historię Słowian na University of California w Berkeley, gdzie założył Institute of Slavic Studies. Od końca lat dwudziestych specjalnym przedmiotem jego badań stawała się Rosja. Był także prof. Stanford University i kuratorem Hoover Library 1920–1929. Wydał m.in.: *The Foundation of Slavic Bibliography* (1916); *The Yugoslav Movement* (1918); *The Balkan Conferences and Balkan Entente, 1933–1935* (1936); *Czechoslovakia: Twenty Years of Independence*, ed. (1940); *The Urge to the Sea: the Course of Russian History* (1942); *The Russian Adventures: Perspectives and Realities* (1943) oraz *U. S. S. R. Economy and the War* (1943).

¹⁰ James Shotwell (1874–1965), amerykański historyk kanadyjskiego pochodzenia. Studia ukończył na Toronto University, doktorat zaś zrobił na Columbia University. Zaszłał m.in. jako uczestnik konferencji pokojowej w Paryżu, założyciel międzynarodowej organizacji pracy (International Labor Organisation) w 1919 r., współinicjator paktu Brianda–Kellogga oraz prywatny konsultant Departamentu Stanu na konferencji w San Francisco, gdzie współtworzył Kartę Narodów Zjednoczonych. Wydał m.in. *Locarno and the Balkans: A Turning Point in History* (1927); *At the Paris Peace Conference* (1937).

¹¹ Archibald Cary Coolidge (1866–1928), prof. historii w Harvard College, także dyrektor biblioteki uniwersyteckiej 1910–1928. Był praprawnukiem Thomasa Jeffersona ze strony ojca. Już od najwcześniejszych lat podróżował wraz z rodzicami po Europie, a po ukończeniu studiów na Harvard University w 1887 r. kolejnych sześć lat spędził zagranicą. Studiował w Berlinie i Paryżu. Doktorat zrobił na Uniwersytecie we Freiburgu w 1891 r. Zdobywał doświadczenia w dyplomacji: był sekretarzem poselstwa amerykańskiego w St. Petersburgu (1890–1891), prywatnym sekretarzem posła amerykańskiego w Paryżu (1892 r.), sekretarzem amerykańskiego poselstwa w Wiedniu (1893 r.). Po powrocie do Stanów Zjednoczonych w 1893 r. rozpoczął pracę naukową na Harvard University. W 1906 r. wygłaszał odczyty w Paryżu, a w 1913 r. jako exchange professor wykładał w Berlinie. W 1918 r. z ramienia Departamentu Stanu wysłany został do Rosji dla zbadania sytuacji politycznej, ekonomicznej i społecznej, a w 1919 r. do Wiednia, skąd raportował o rozwoju wydarzeń w Europie Środkowej. W 1908 r. wydał *The United States as a World Power* (wykłady na Sorbonie), a w 1927 r. *Ten Years of War and Peace*.

¹² Robert Howard Lord (1885–1954) w 1915 r. wydał nakładem Harvard University Press *The Second Partition of Poland: A Study in Diplomatic History*, w 1920 r. wraz z Ch. Haskinsem *Some Problems of the Peace Conference*.

¹³ Charles H. Haskins (1870–1937), pierwszy amerykański historyk specjalizujący się w historii średniowiecza. Doktorat uzyskał na John Hopkins University. Biegłe władał łaciną i greką. W okresie 1902–1931 związany z Harvard University, gdzie w latach 1908–1921 był profesorem i dziekanem. 1918–1919 uczestniczył w konferencji pokojowej w Paryżu. W 1922 r. pełnił funkcję przewodniczącego American Historical Association, a w 1926–1927 rektora Medieval Academy of America. Wydał m.in.: w 1915 r. *The Normans in European History*, w 1927 r. *Study in the History in Medieval Science*.

¹⁴ Clive Day (1871–1951) po ukończeniu studiów na Yale University, w 1892 r., podjął studia na uniwersytetach w Berlinie i Paryżu. Po powrocie do Ameryki wykładał historię i ekonomię najpierw na University of California, a w 1907 r. został profesorem wykładającym ekonomię na Yale University. W 1920 r. wydał borszurę *Questions of the Balkans*.

— Geore'a Louisa Beera¹⁵, sekcji prawa międzynarodowego i ekonomii przewodniczył A. A. Young.

Zaangażowanie i praca wszystkich wyżej wymienionych specjalistów „The Inquiry” zostały zauważone i bardzo wysoko ocenione przez administrację Wilsona. Ich doświadczenie i wiedza zostały wykorzystane w trakcie prac konferencji pokojowej w Paryżu. A oni sami zasilili bardzo dużą, bo liczącą aż 1248 osób, delegację amerykańską, na czele której stanął osobiście prezydent Wilson oraz Edward House, gen. Taker Bliss i sekretarz stanu Robert Lansing. W bardzo złożonej i skomplikowanej strukturze delegacji niewielka, bo zaledwie licząca ok. 35 osób, grupa z „The Inquiry” objęła wiele odpowiedzialnych i znaczących funkcji oraz stanowisk. I tak np. w kierowanym przez Mezesa i Bowmana dużym dziale nazwanym „Intelligence” w części terytorialnej m.in. Ch. Seymour kierował grupą odpowiadającą za sprawy Austro-Węgier, R. Lunt — Włoch, R. H. Lord — Rosji i Polski, C. Day — Bałkanów, Ch. Haskins — Francji, Belgii i Schlezwiку, G. L. Beer — Afryki, R. Dixon — Azji Środkowej, a W. Westermann — Azji Zachodniej. W drugiej części — ekonomiczno-politycznej historią zajmował się J. Shotwell.

Sama jednak „The Inquiry” z czasem traciła na znaczeniu, zastępowana w Paryżu synonimem „Division of Political and Territorial Intelligence”. Niemniej podstawą wielu prac amerykańskich delegatów były przywiezione do Paryża, a przygotowane za inicjatywy „The Inquiry” liczne memoranda, raporty i analizy. Niektóre liczyły po kilka lub kilkanaście stron, czasami stanowiły obszerne tomy liczące nawet i po kilkaset stron. Według danych szacunkowych zaprezentowanych w pracy Lawrence'a Emersona Gelfanda *The Inquiry: American Preparations for Peace* na 1752 dokumenty (nie wliczając materiałów kartograficznych), sprawom europejskim poświęconych było 51%, tj. 894 raporty, w tym 246 sporządzonych osobiście przez stałych członków „The Inquiry” (Niemcy — 47 raportów, Austro-Węgry — 52, Bałkany — 63, Rosja i kraje bałtyckie — 82)¹⁶.

Jak zauważa Peter Grose w pracy *Continuing the Inquiry*, historyczne zapisy prac konferencji pokojowej w Paryżu koncentrowały się przede wszystkim na monumentalnych obradach czołowych polityków i przedstawicieli mocarstw: Wielkiej Brytanii, Francji, Włoch i Stanów Zjednoczonych, gdy tymczasem wiele ciekawych spotkań odbywało się na znacznie niższych szczeblach i przybierało charakter mniej formalny, uzupełniający czy towarzyszący obradom plenarnym. Do takich zaliczył autor np. tłumnie uczęszczane „spotkania przy herbatce” organizowane w przepięknych salonach i holach Quai d'Orsay. Wiele spotkań odbywało się

¹⁵ George Lous Beer (1872–1920), importer tytoniu, a także historyk, wykładowca na Columbia University, znawca brytyjskiego systemu kolonialnego do 1765 r. Od 1912 r. amerykański członek stowarzyszenia „Round Table”, a w latach 1915–1918 amerykański korespondent „Round Table”, brytyjskiego pisma noszącego od 1910 r. podtytuł „A Quartely Review of the Politics of the British Empire”, a od 1919 r. podtytuł „A Quaterly Review of the Politics of British Commonwealth”. „Round Table”, którego pierwszym redaktorem był Phillip Kerr, późniejszy brytyjski ambasador w USA skupiał wokół siebie osoby zainteresowane różnymi aspektami Imperium Brytyjskiego oraz statusu kolonii brytyjskich. Już w 1918 r. pod wpływem stowarzyszenia Beer przekonywał rząd amerykański o konieczności utworzenia powojennego systemu mandatowego na terenach kolonialnych mocarstw pokonanych. W trakcie konferencji pokojowej w Paryżu był ekspertem od spraw kolonii, a do Ligi Narodów wszedł jako członek komisji mandatowej. Napisał m.in.: *The Commercial Policy of England toward the American Colonies* (1893); *British Colonial Policy 1754–1765* (1907).

¹⁶ L. E. Gelfand, *The Inquiry: American Preparations for Peace 1917–1919*, New Haven 1963, s. 168–169; Strukturę delegacji amerykańskiej w Paryżu przedstawia schemat w: J. Schotwell, *At the Paris Peace Conference*, New York 1937.

też w salach i restauracjach hotelowych, gdzie były zakwaterowane poszczególne delegacje międzynarodowe. Właśnie w jednym z takich hoteli — „Majestic Hotel”, siedzibie delegacji brytyjskiej, 30 maja 1919 r. doszło do historycznego jak pokazała przyszłość, choć wówczas skromnego i nieafiszowanego spotkania amerykańsko-brytyjskiego (*dinner meeting*). Z jednej strony zasiedli m.in. Edward House, Taker Bliss, Herbert Hoover, Archibald Cary Coolidge, James Shotwell, George Louis Beer, Clive Day, Charles Haskins, Robert Lord, Charles Seymour, Whitney Shepardson, z drugiej zaś m.in. Robert Cecil, Lionel Curtis, Valentine Chirol, Eustace Percy i Harold Temperly. W atmosferze międzynarodowego podekscytowania, w obliczu zachodzących gwałtownych przemian i w nadziei na dalszą kooperację podjęto decyzję o powołaniu do życia Instytutu Spraw Międzynarodowych (Institute of International Affairs), składającego się z dwóch ściśle ze sobą powiązanych i współpracujących, równoprawnych oddziałów (*branches*): londyńskiego i nowojorskiego. Celem miało być wzajemne zaznajamianie członków Instytutu z bieżącą sytuacją międzynarodową i umożliwienie studiowania relacji zachodzących między polityką narodową poszczególnych państw a interesem wspólnym dla wszystkich¹⁷.

Ta piękna idea nie doczekała się jednak urzeczywistnienia w pierwotnych jej założeniach i ramach. Powracający z Paryża delegaci, szczególnie amerykańscy, napotkali na sprzeciw i brak zrozumienia ze strony własnego społeczeństwa skoncentrowanego przede wszystkim na izolacjonizmie i prohibicji. Siły witalne prezydenta Wilsona słabły. Gwałtowny opór Amerykanów przeciw ratyfikacji traktatu wersalskiego oraz członkostwu w Lidze Narodów nie sprzyjał realizacji koncepcji otwierającej Stany Zjednoczone bardziej na zewnątrz. „Intelektualny dynamizm weteranów z Paryża — pisał z goryczą Shepardson, któremu powierzono misję utworzenia oddziału nowojorskiego — wypalał się fizycznie i psychicznie”. Powracała codzienność. Coolidge np. wznowił pracę naukową na Harvard University, a Shotwell na Columbia University¹⁸.

Sam pomysł jednak nie umarł, choć początki jego realizacji były niezmiernie trudne. Mimo niesprzyjających okoliczności powoli powstawały zręby Amerykańskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych. Pod koniec 1919 r. liczył on co prawda zaledwie 21 członków, a sama współpraca z brytyjskim (siostrzanym) Instytutem była praktycznie żadna. Nie powiodło się planowane jako wspólne amerykańsko-brytyjskie przedsięwzięcie opracowanie historii konferencji pokojowej. Ostatecznie napisali ją i wydali w sześciu tomach sami Brytyjczycy pod nazwą *A History of the Peace Conference of Paris, London 1920–1924*.

Przełom w ostatecznym tworzeniu CFR nastąpił dopiero w 1921 r., kiedy z inicjatywy Shepardsona i Bowmana doszło do fuzji Amerykańskiego Instytutu z istniejącą od 1918 r. małą znaną, niezwiązaną z „The Inquiry” ani z uczestnikami konferencji w Paryżu, organizacją o nazwie Council on Foreign Relations — 30-osobową grupą badawczo-dyskusyjną zamożnych bankierów, finansistów i prawników, kierowaną przez Elihu Roota¹⁹, sekretarza stanu

¹⁷ P. Grose, *Continuing the Inquiry: The Council on Foreign Relations from 1921 to 1996*, New York 1996, s. 1–9; W. Shepardson, *Early History of the Council on Foreign Relations*, Stanford 1960, s. 1–6; *The Council on Foreign Relations: A Record of Fifteen Years, 1921–1936*, New York 1937 (dalej: *CFR: Fifteen Years*), s. 5–8.

¹⁸ P. Grose, op. cit., s. 5–8; W. Shepardson, op. cit., s. 8.

¹⁹ Elihu Root (1845–1937), prawnik, laureat pokojowej Nagrody Nobla w 1912 r. W latach 1899–1904 pełnił funkcję sekretarza wojny w administracji prezydenta McKinley’ego, a następnie Theodora Roosevelta. Przyniósł się do zreformowania armii Stanów Zjednoczonych. Rozbudował West Point oraz utworzył U. S. Army War College. Sformułował poprawkę Platta. W 1905 r. mianowany został sekretarzem stanu

w administracji Theodora Roosevelta. Mariaż kapitału z nauką i doświadczeniami konferencji pokojowej przyniósł niezwykle rezultaty. Nowo utworzona ponadpartyjna (*nonpartisan*), niekomercyjna (*noncommercial*) organizacja o nazwie Council on Foreign Relations zarejestrowana została zgodnie z prawem nowojorskim 20 lipca 1921 r. Shepardson podjął się przykrego obowiązku powiadomienia Brytyjczyków o ostatecznym zarzuceniu idei tworzenia wspólnego amerykańsko-brytyjskiego Instytutu. Oddział londyński (również istniejący do dziś) przyjął ostatecznie nazwę Royal Institute of International Affairs (RIIA). Potocznie był nazywany Chatham House. Jego pierwszym prezesem został Robert Cecil, a sekretarzem honorowym Robert Toynbee²⁰.

Tymczasem pierwszą radę dyrektorów CFR wyłoniono już 27 września 1921. Tworzyli ją: Isaiah Bowman, Archibald Coolidge, Paul D. Cravath, John Davis, Norman Davis, Stephen Duggan, John Finkley, Edwin Gay, David Houston, Otto Kahn, Frank Polk, Whitney Shepardson, William Shepherd, Paul Warburg i George Wickersham. Hamilton Fish Armstrong²¹ wybrany został dyrektorem wykonawczym.

Council on Foreign Relations od początku działała na zasadach elitarnego klubu, w czym przypominała nieco „The Inquiry”. Członkostwo było ograniczone przez długi czas tylko do mężczyzn²² i wyłącznie na zaproszenie organizacji, starannie dobierającej kandydatów spośród znamiennych osobistości różnych zawodów, znawców i specjalistów stosunków międzynarodowych. Według statutu przewidywano trzy rodzaje członkostwa: rezydenta — obywatela USA zamieszkałego w obszarze 50 mil od City Hall na Manhattanie, wpłacającego 100 \$ rocznie, nierezydenta — obywatela USA spoza Nowego Jorku, wpłacającego 50 \$ rocznie oraz członków honorowych desygnowanych przez radę dyrektorów²³. Na dorocznych

w administracji T. Roosevelta. W 1906 r. podczas podróży do Ameryki Łacińskiej przekonywał rządy tamtejszych państw, by wzięły udział w konferencji pokojowej w Hadze. Wynegocjował umowę Root-Takahiry, dotyczącą limitów fortyfikacji morskich na Pacyfiku. W latach 1909–1915 zasiadał w Senacie z ramienia Republikanów. Popierał W. Wilsona w przystąpieniu USA do wojny oraz tworzeniu Ligi Narodów. W 1917 r. wysłany przez prezydenta jako ambasador nadzwyczajny i pełnomocny z misją do Rosji w celu nawiązania współpracy handlowej z nowym rządem rewolucyjnym, objechał ogromny obszar od Władywostoku przez Syberię do Piotrogradu. W latach 1920–1921 zasiadał w Komitecie tworzącym Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej w Hadze, a następnie przez wiele lat wchodził w skład zespołu sędziowskiego STSM, z którego wybierano arbitrow.

²⁰ Szesze studium porównawcze przedstawia: I. Parmar, *Think Tanks and Power in Foreign Policy: A Comparative Study of the Role and Influence of the Council on Foreign Relations and the Royal Institute of International Affairs, 1939–1945*, New York 2004.

²¹ Hamilton Fish Armstrong (1893–1973), dziennikarz i dyplomata, założyciel i przez pięćdziesiąt lat redaktor „Foreign Affairs”. Opublikował wiele broszur i książek, m.in.: w 1926 — *The New Balkans*, w 1933 — *Hitler's Reich: the First Phase*, w 1934 — *Europe Between Wars?*, w 1935 — *The Foreign Policy of the Powers: France, Germany, Great Britain, Italy, Japan, Soviet Russia, the United States*, w 1937 — „*We or They?*”: *Two Worlds in Conflict*, w 1939 — *Where There is no Peace czy razem z Allenem W. Dullesem Can America Stay Neutral?*

²² Do końca lat 60. sugestie wprowadzenia do CFR kobiet były konsekwentnie odrzucane. Peter Grose w *Continuing The Inquiry*, s. 47, przytacza najczęściej występujące obiekcje męskiej społeczności CFR: „jeżeli pozwolimy wstąpić choćby jednej kobiecie, jak powstrzymamy nasze żony” i dość humorystycznie, choć nie bez cienia realizmu dodaje: „gentlemani zdawali się martwić, jak będą mogli w sposób dla siebie komfortowy wytłumaczyć przedłużające się do późna spotkania (*dinner meetings*), na których będą obecne także damy stanu wolnego”. Pierwsze kobiety na liście dyrektorów CFR pojawiły się dopiero na początku lat 70. Były to: Elizabeth Drew (1972–1977) oraz Martha Redfield Wallace (1972–1982).

²³ W sierpniu 1922 r., rok od formalnego ukonstytuowania, CFR liczyła już 210 członków.

zebraniach plenarnych wyznaczanych na drugą środę października rada dyrektorów obowiązana była do przedstawienia sprawozdania rocznego za ostatni okres działalności, a na rocznym zebraniu rady dyrektorów, przypadającym 15 listopada, omawiane były bieżące i przyszłe zadania²⁴.

Siedzibą CFR był zawsze Nowy Jork²⁵. W pierwszym okresie mieszczono się zaledwie w dwóch pokojach w budynku przy West 43rd Street). W 1929 r. zakupiono budynek East 65th Street), zwany potocznie Council House, uroczystie otworzony 28 listopada 1930 r. przez Elihu Roota i Johna W. Davisa. Tu przez następne 15 lat odbywały się zebrania, spotkania i bardziej kameralne odczyty. Tu mieściła się redakcja kwartalnika „Foreign Affairs”. Tu wreszcie znajdowała się czytelnia i biblioteka, rozrastająca się z czasem do pokaźnych rozmiarów — 24 tys. woluminów. Wśród nich poczesne miejsce zajmowały np. dokumenty kongresowe Congressional Record czy Congressional Globe, a także oficjalne publikacje rządowe dotyczące amerykańskiej polityki zagranicznej czy dokumenty Ligi Narodów i Stałego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze. Imponująca była też kolekcja map i atlasów. W 1945 r. CFR otrzymała w darze od wdowy po jednym ze swoich członków (Harold Pratt) przepiękny i okazały budynek na rogu East 68th Street) i Park Avenue, uroczystie otwarty przez sekretarza stanu Edwarda Stettinius²⁶.

Celem podstawowym CFR była początkowo, w trakcie zamkniętych posiedzeń i zebrań na uroczystych kolacjach (*black-tie dinner*) w Harvard Club, a następnie we własnej siedzibie, wymiana wiedzy i poglądów, swobodna dyskusja, nawiązywanie kontaktów i znajomości, wykłady własnych członków oraz zaproszonych gości: polityków, dyplomatów, dziennikarzy, podróżników. Z czasem do rangi tradycji urosły regularne wystąpienia sekretarza stanu specjalnie przybywających z Waszyngtonu do Nowego Jorku na odczyty w siedzibie CFR. Np. Charles Evans Hughes podsumowywał politykę zagraniczną administracji Warrena Hardinga, Frank B. Kellogg prezentował swój projekt Paktu Paryskiego znanego później jako Pakt Brianda–Kellogga, Henry L. Stimson przekonywał do polityki nieuznawania (*non-recognition policy*) w obliczu japońskiej agresji w Mandżurii, a Cordell Hull omawiał znaczenie Panamerykańskiej konferencji w Buenos Aires²⁷.

Wśród mówców na organizowanych przez CFR spotkaniach i konferencjach nie zabrakło także wielu znanych polityków i mężów stanu zza oceanu. Byli wśród nich przykładowo brytyjski premier Ramsay MacDonald, kanclerz Niemiec Heinrich Brüning, francuski premier Pierre Laval, włoski hrabia Carlo Sforza czy włoski minister spraw zagranicznych Dino Grandi, sowiecki komisarz spraw zagranicznych Maksim Litwinow, a także czeskosłowacki prezydent Edvard Beneš, polski premier Władysław Sikorski, król Grecji Jerzy II czy premier Holandii Paul van Zeeland. Wielkim, niezapomnianym wydarzeniem, wzbudzającym szerokie zainteresowanie, stał się zwłaszcza pierwszy wykład zagranicznego gościa, gdy na zaproszenie Council on Foreign Relations przybył do USA w listopadzie 1922 r. premier francuskiego rządu czasów wojny, uczestnik konferencji pokojowej w Paryżu George Clemenceau. Wówczas pierwszy też raz odstąpiono od generalnej zasad klubowych — zamkniętych spotkań i zorganizowano odczyt dostojnego gościa w budynku Metropolitan Opera House, specjalnie

²⁴ Pełny tekst statutu w: *The Council on Foreign Relations: A Record of Twenty-Five Years, 1921–1946*, New York 1947 (dalej: *CFR: Twenty Five Years*), s. 76–78.

²⁵ Pierwsze poza Nowym Jorkiem biuro CFR otworzono dopiero w 1972 r. w Waszyngtonie.

²⁶ *CFR: Twenty Five Years*, s. 53–56.

²⁷ *Ibidem*, s. 11–13.

wynajętym na ten cel z prywatnych funduszy zamożnego bankiera Otto Kahna, dyrektora CFR²⁸.

Z czasem powoli CFR rozszerzała swoją działalność, wychodząc poza ścisłe klubowe ramy w klasycznym brytyjskim rozumieniu, choć nie przestawała być nadal organizacją elitarną i ekskluzywną. Pod koniec grudnia 1922 r. Armstrong jako dyrektor wykonawczy ogłosił utworzenie kilku małych grup roboczych (*study group*) do bardziej profesjonalnego i szczegółowego studiowania i analizowania bieżących problemów powojennego świata. W odróżnieniu od dotychczasowych grup dyskusyjnych (*discussion group*), odgrywających rolę popularyzacyjną poszerzającą ogólną wiedzę członków, nowe grupy nawiązywały bardziej do badawczych i analitycznych prac zespołów specjalistów „The Inquiry”. Trzy pierwsze sekcje zajęły się wpływami wewnętrznej sytuacji USA na formowanie amerykańskiej polityki zagranicznej, rosyjską rewolucją tzw. Sowiet Study Group i finansami międzynarodowymi. Później doszła jeszcze Far East Group, zajmująca się kwestiami wojny i pokoju w Azji oraz sytuacją ekonomiczną regionu²⁹.

Absolutnym natomiast novum w działalności Council on Foreign Relations stał się wydawany od września 1922 r. kwartalnik „Foreign Affairs”, skierowany zarówno do polityków i dyplomatów³⁰, jak i do szerszego, masowego odbiorcy. Dostrzeżony, zauważony i doceniony, stanowił on unikatowe, ogólnodostępne forum wymiany myśli i poglądów dotyczących tak amerykańskiej polityki zagranicznej, jak i sytuacji międzynarodowej, prezentowane społeczeństwu amerykańskiemu przez znawców i specjalistów zarówno rodzimych, jak i zagranicznych. Łamy kwartalnika otwarte były także dla polityków, ekonomistów, publicystów z całego świata. Swoje poglądy prezentowali w nim m.in. Edvard Beneš (1922, 1930, 1932, 1942, 1946), Nikołaj Buharin z „Izwestii” (1936), Austen Chamberlain (1931), gen. Jurij Daniło (1928), André Géraud z „Echo de Paris” (1929, 1936, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942), Édouard Herriot (1924, 1930, 1934), Karol Kautsky (1922), Dino Grandi (1934), Otto von Habsburg (1942), Ramsay MacDonald (1929), Jawaharlal Nehru (1938), Stefan Osuský (1937), Ignacy Jan Paderewski (1933), Raymond Poincaré (1929), Karol Radek (1932, 1934), Paul Reynaud (1933, 1934), Hjalmar Schacht (1934, 1937), Karlo Sforza (1927, 1930, 1932, 1938), Gustaw Stresemann (1924), André Tardieu (1922) czy Leon Trocki (1934).

Jak podkreślał we wstępie do pierwszego numeru redaktor naczelny wydawnictwa, prof. Archibald Coolidge³¹, artykuły nie miały w zamierzeniach prezentować consensusu idei, ale dobrze przygotowane, kompetentne i różnorodne stanowiska, poparte rzetelną argumentacją. „Nie oczekujemy — pisał — że czytelnicy będą sympatyzowali ze wszystkimi prezentowa-

²⁸ P. Grose, op. cit., s. 10; *CFR: Fifteen Years*, s. 13.

²⁹ R. D. Schulzinger, *The Wise Man of Foreign Affairs: The History of the Council on Foreign Relations*, New York 1984, s. 13–30; P. Grose, op. cit., s. 11.

³⁰ Wydawcy oferowali subskrypcję, z której korzystali m.in.: William Howard Taft, Frank B. Kellog, Robert Lansing, Lawrence Lowell — rektor Harvard University, John Grier Hibben — rektor Princeton University, A. B. Houghton — ambasador amerykański w Wielkiej Brytanii, Charles MacVeagh — ambasador amerykański w Japonii, Henry Fletcher — ambasador amerykański we Włoszech, Alfred Smith — gubernator stanu Nowy Jork; z notatki zamieszczonej przez wydawcę w piątą rocznicę ukazywania się kwartalnika, „Foreign Affairs”, v. 5, lipiec 1927.

³¹ Po śmierci A. C. Coolidge’a, w styczniu 1928 r., funkcję redaktora naczelnego (*editor*) objął bliski jego współpracownik (*managing editor*) Hamilton Fish Armstrong. Zespół redakcyjny pożegnał Coolidge’a krótką notą biograficzną sygnowaną przez Taskera H. Bliss’a, a zamieszczoną w kwietniowym numerze „Foreign Affairs”. W tym samym numerze ukazał się też tekst rezolucji przyjętej przez radę dyrektorów CFR, upamiętniająca osobę zmarłego, T. H. Bliss, *Archibald Cary Coolidge, 6 III 1866–14 I 1928*; E. Root, J. W. Davis, E. F. Gay, *Resolution Adopted by the Board of Directors of the Council on Foreign Relations 27 I 1928*, „Foreign Affairs” 1928, v. 6, s. 354–356.

nymi opiniami i poglądami, ale mamy nadzieję, że przybliżając sprawy zagraniczne, umożliwimy amerykańskiej opinii publicznej poznanie szerokiego spektrum różnorodnych stanowisk³². Elihu Root, rozbudowując tę myśl w następnym artykule tego samego numeru, konstatał: „Kontrola stosunków międzynarodowych przez współczesne demokracje stwarza nowy konieczny warunek powszechnej edukacji społecznej”³³. Po latach zaś, z okazji 25-lecia istnienia pisma, Hamilton Fish Armstrong z perspektywy już nie tylko I, ale i II wojny światowej przyznawał: „W 1908 r. oczywisty fakt, że Stany Zjednoczone są mocarstwem światowym, był prezentowany tylko przez nielicznych wnikliwych obserwatorów. 25 lat temu główna implikacja tego faktu była zrozumiała, ale Amerykanie znaleźli usprawiedliwienie dla ignorowania go. Dopiero dziś znamy fakty, przyswajamy je i nie zmarnujemy ich, o ile będziemy rzetelnie informowani o ich konsekwencjach”³⁴.

Zgodnie zatem z linią wydawców od pierwszego numeru Amerykanie otrzymywali przegląd najważniejszych procesów i zjawisk zachodzących w Ameryce i świecie, zarówno z Europy, jak i z Azji, i Afryki. Dowiadywali się m.in. o sytuacji w zagłębiu Saary³⁵, kontrowersjach wokół Kłajpedy³⁶, konflikcie japońsko–chińskim o Mandżurię³⁷, okupacji Ruhry przez Francuzów³⁸, czy remilitaryzacji Nadrenii przez Hitlera³⁹, śledzili przebieg konferencji w Locarno, morskiej w Londynie (1930) i rozbrojeniowej w Genewie (1932), odkrywali niebezpieczeństwa faszyzmu, komunizmu, nazizmu, obserwowali konflikt włosko–etiopski⁴⁰, poznawali wojnę domową w Hiszpanii⁴¹, Anschluss Austrii⁴² czy dyktat monachijski⁴³. Poza artykułami przybliżającymi sytuację we Francji, Niemczech, Włoszech czy Wielkiej Brytanii zamieszczano także, choć znacznie rzadziej, materiały poświęcone mniej znanym w Ameryce krajom: Austrii⁴⁴, Belgii⁴⁵,

³² Editorial Statement, „Foreign Affairs” 1922, v. 1, s. 1–2.

³³ E. Root, *A Requisite for the Success of Popular Diplomacy*, „Foreign Affairs” 1922, v. 1, s. 3.

³⁴ H. F. Armstrong, *On An Anniversary*, „Foreign Affairs” 1947, v. 26, s. 1–4.

³⁵ Ch. H. Haskins, *The Saar Territory as It Is Today*; R. v. Kühlmann, *The Future of Saar*, „Foreign Affairs” 1922, v. 1, s. 46–58; 1934, v. 12, s. 426–435.

³⁶ J. E. Gade, *The Memel Controversy*; E. P. Dean, *Again the Memel Question*, „Foreign Affairs” 1922, v. 1, s. 410–420; 1935, v. 13, s. 695–698.

³⁷ M.in.: K. K. Kawakami, *Manchuria: the Crux of Chino-Japanese Relations*; Walter H. Mallory, *The Permanent Conflict in Manchuria, Railway Map of Manchuria*; T. J. Betts, *Military Notes on China and Japan*, „Foreign Affairs” 1928, v. 6, s. 379–394; 1932, v. 10, s. 220–234.

³⁸ C. K. Leith, *The World Iron and Steel Situation in Its Bearing on French Occupation of the Ruhr*, „Foreign Affairs” 1923, v. 1, s. 136–151.

³⁹ K. Ritter, *Germany's Experience with Clearing Agreements*, „Foreign Affairs” 1936, v. 14, s. 465–475.

⁴⁰ M.in.: Italy and Ethiopia: H. Scaetta, *Geography, Ethiopia's Ally*; R. G. Woolbert, *Feudal Ethiopia and Her Army*; H. L. Hoskins, *The Suez Canal in Time of War*; C. Zoli, *The Organization of Italy's East African Empire*, „Foreign Affairs” 1935, v. 14, s. 62–101; 1937, v. 16, s. 80–90.

⁴¹ Ph. Jessup, *Spanish Rebellion and International Law*; E. Gil, *Repercussion of the Spanish Crisis in Latin America*; D. G. Hutton, *British Policy Towards Spain*; A. C. Temperley, *Military Lesson of Spanish War*, „Foreign Affairs” 1937, v. 15, s. 260–279, 547–553, 646–660; 1937, v. 16, s. 34–43.

⁴² W. M. Fodor, *Finis Austriae*, „Foreign Affairs” 1938, v. 16, s. 587–600.

⁴³ H. F. Armstrong, *Armistice at Munich*; E. Wiskemann, *Czechs and Germans after Munich*, „Foreign Affairs” 1939, v. 17, s. 197–304.

⁴⁴ A. Salter, *The Reconstruction of Austria*; J. Redlich, *The End of House of Austria*; F. W. Foerster, *Germany and Austria: A European Crisis*; J. Gunther, *Dolffuss and the Future of Austria*; idem, *Hapsburgs Again?*, „Foreign Affairs” 1924, v. 2, s. 630–643; 1930, v. 8, s. 598–608; 1930, v. 9, s. 617–623; 1934, v. 12, s. 306–318, 579–591.

⁴⁵ P. Hymans, *Belgium Position in Europe*; E. Vandervelde, *Belgian Foreign Policy and the Nationalities*

Bułgarii⁴⁶, Czechosłowacji⁴⁷, Danii⁴⁸, Grecji⁴⁹, Jugosławii⁵⁰, Norwegii⁵¹, Polsce⁵² czy Węgram⁵³.

Szczególne natomiast i wyjątkowe miejsce zajmowała na łamach „Foreign Affairs” Rosja i Związek Sowiecki, zwłaszcza do 1933 r., tj. do nawiązania oficjalnych amerykańsko-sowieckich stosunków dyplomatycznych. Być może aktywność i zainteresowania robotniczej grupy CFR — Soviet Revolution Group — przekładały się na częstotliwość zamieszczanych materiałów. Być może brak stosunków dyplomatycznych i bliższej oficjalnie zdobywanej wiedzy rekompensowany był większą liczbą analiz i relacji. Łącznie do 1933 r. opublikowano ponad 40 artykułów dotyczących zarówno uwarunkowań geograficznych, polityki zagranicznej, jak i czołowych postaci: Rasputina, Lenina, Stalina, a także Armii Czerwonej, kolektywizacji, industrializacji, czy polityki społecznej⁵⁴. Apogeum pisania o Związku Sowieckim przypadło na styczeń 1929 r., gdy w jednym numerze ukazał się cykl aż czterech tekstów pod wspólnym tytułem: *W sowieckiej Rosji*⁵⁵ oraz na październik 1930 r., gdy dwóm artykułom z cyklu *We współczesnej Rosji* towarzyszyły rozważania o znaczeniu dla Europy ewentualnego uznania Związku Sowieckiego przez Stany Zjednoczone⁵⁶. Od stycznia 1931 r., kiedy analizowano „za” i „przeciw” uznaniu reżimu komunistycznego na Kremlu przez Waszyngton⁵⁷, zainteresowanie wyraźnie malało. W na-

Question; H. Callender, *Fascism in Belgium*; P. v Zeeland, *Aims of Recent Belgian Foreign Policy*, „Foreign Affairs” 1930, v. 9, s. 54–64; 1933, v. 11, s. 657–670; 1937, v. 15, s. 554–563; 1939, v. 18, s. 140–147.

⁴⁶ H. F. Armstrong, *Bulgaria and the Aegean*, „Foreign Affairs” 1926, v. 5, s. 148–151.

⁴⁷ J. Kerner, *The Winning of Czechoslovak Independence*; P. Miliukov, *Masaryk*; S. Osuský, *Why Czechoslovakia?*, „Foreign Affairs” 1929, v. 7, s. 308–316; 1930, v. 8, s. 399–408; 1937, v. 15, s. 455–471.

⁴⁸ G. Leistikow, *Denmark’s Precarious Neutrality*; G. Leistikow, *Denmark Under the Nazi Heel*, „Foreign Affairs” 1939, v. 17, s. 611–617; 1943, v. 21, 340–353.

⁴⁹ W. Miller, *Greece Since the Return of Venizelos*; H. F. Armstrong, *Venizelos Again Supreme in Greece*; W. Miller, *Greece and Her Neighbours*; W. Miller, *The Greek Impasse*, „Foreign Affairs” 1929, v. 7, s. 468–476; 1929, v. 8, s. 120–129; 1931, v. 9, s. 487–495; 1933, v. 11, s. 361–363.

⁵⁰ H. F. Armstrong, *Jugoslavia Today*; H. F. Armstrong, *The Royal Dictatorship in Jugoslavia*; ed., *New Kingdom of Jugoslavia: Maps and Note*; N. Mirkovich, *Jugoslavia’s Choice*, „Foreign Affairs” 1922, v. 1, s. 82–104; 1929, v. 7, s. 600–615; 1930, v. 8, s. 297–300; 1941, v. 20, s. 131–151.

⁵¹ J. Josten, *A Front in Norway?*, „Foreign Affairs” 1942 v. 20, s. 564–567.

⁵² R. H. Lord, *Lithuania and Poland*; I. J. Paderewski, *Poland’s So-Called Corridor*; C. Vollmer, *A New Polish Corridor*; C. Smogorzewski, *Poland: Free, Peaceful, Strong*; Howard of Perith, *Paderewski*; V. Chernov, *Joseph Pilsudski: From Socialist to Autocrat*, „Foreign Affairs” 1923, v. 1, s. 38–58; 1933, v. 11, s. 420–432; 1933, v. 12, s. 156–159; 1935, v. 13, s. 647–665; 1935, v. 14, s. 146–155; 1936, v. 13, s. 309–322.

⁵³ A. Salter, *The Reconstruction of Hungary*; H. F. Armstrong, *Hungary’s Access to the Sea*; H. Temperly, *How the Hungarian Frontiers Were Drawn*; O. Jász, *Koszuth and the Treaty of Trianon*, „Foreign Affairs” 1926, v. 5, s. 91–102; 1927, v. 5, 675–677; 1928, v. 6, s. 432–447; 1933, v. 12 s. 86–98.

⁵⁴ K., *Russia After Genoa and the Hague*; A. Bullard, *The New Russian Economic Policy*; R. F. Kelley, *Soviet Policy on the European Border*; V. Chernov, *The Desintegration of Social Classes in Russia*; H. J. Laski, *Lenin and Mussolini*; B. Bakhmeteff, *Russia at the Cross-Roads*; B. Pares, *Rasputin and the Empress*; Y. Danilov, *The Red Army*; B. C. Hopper, *The Soviet Touchstone: Industrialization*; P. Scheffer, *Stalin’s Power*, „Foreign Affairs” 1922, v. 1, s. 133–155; 1923, v. 1, s. 140–146; 1923, v. 2, s. 23–54, 421–435; 1924, v. 3, s. 90–98; 1926, v. 5, s. 140–154; 1928, v. 7, s. 96–109; 1930, v. 8, s. 379–398, 549–568.

⁵⁵ In Soviet Russia: P. Scheffer, *The Crisis of the N. E. P.*; V. Chernov, *The Government and the Communist Party, The Politbureau, The New Communist Bible*, „Foreign Affairs” 1929, v. 7, s. 234–270.

⁵⁶ P. Scheffer, *American Recognition of Russia: What It Would Mean to Europe*, In *Russia Today*: V. Chernov, *The Two Parties*; N. Liubimov, *The Soviets and Foreign Concessions*, „Foreign Affairs” 1930, v. 9, s. 27–41, 79–107.

⁵⁷ P. D. Cravath, *The Pros and Cons of Soviet Recognition*, „Foreign Affairs” 1931, v. 9, s. 266–276.

stępnym okresie, aż do końca II wojny światowej, ukazało się ponad 30 artykułów dotyczących przede wszystkim polityki zagranicznej Kremla, w tym francusko–sowieckiego paktu wzajemnej pomocy, a także GPU, sowieckich czystek, w tym sprawy Tuchaczewskiego oraz stosunków sowiecko–niemieckich czy religii⁵⁸. Żaden z nich nie poruszał jednak kwestii współpracy aliantów, wzajemnych relacji czasów II wojny światowej na linii Waszyngton–Moskwa ani powojennych relacji sojuszników. Przełom przyniósł w 1947 r. artykuł G. Kennana ukrytego pod pseudonimem X⁵⁹, który wraz z tzw. długim telegramem z lutego 1946 r., przesłanym z Moskwy do Departamentu Stanu⁶⁰, wytyczał podstawy nowej zimnowojennej strategii w relacjach amerykańsko–sowieckich⁶¹.

„Foreign Affairs” nie był jedyną publikacją wydawaną przez Council on Foreign Relations. Ważnym wydawnictwem, zapoczątkowanym w 1928 r., stał się rocznik „Survey of American Foreign Relations”, pod redakcją Charlesa Howlanda. Cztery pierwsze i jedyne tomy dotyczyły: 1) tradycyjnej amerykańskiej polityki oraz powojennych relacji z Europą, 2) stosunków Stanów Zjednoczonych z krajami karaibskimi, 3) relacji USA z krajami Dalekiego Wschodu, 4) relacji USA z Meksykiem. W 1931 r. periodyk ten zastąpiony został przez „The United States in World Affairs” (redaktor Walter Lippmann, a następnie Whitney Shepardson), który miał prezentować w rocznych odstępach bieżące wydarzenia międzynarodowe ze szczególnym uwzględnieniem w nich roli Stanów Zjednoczonych. Innym znaczącym rocznym wydawnictwem stał się „Political Handbook” (redaktor Walter H. Mallory), zainicjowany w 1928 r. i stanowiący kompendium najistotniejszych faktów ułatwiających zrozumienie politycznych wydarzeń na świecie i w poszczególnych krajach. Zawierał informacje dotyczące systemów parlamentarnych, partii, liderów partyjnych i politycznych, funkcjonowania prasy. Wykorzystywany był najczęściej jako podstawowe źródło informacji przez duże amerykańskie korporacje prasowe, agendy rządowe czy liczne instytucje pozarządowe. Rokrocznie też pod auspicjami CFR wychodziły pojedyncze, jednorazowe broszury i opracowania książkowe prezentujące aktualne, istotne zagadnienia i problemy. I tak np. Henry Stimson, sekretarz stanu w administracji Herberta Hoovera, opublikował *The Far Eastern Crisis*, Newton Baker sekretarz wojny w administracji Woodrow Wilsona *Why We Went to War*⁶², a Herbert Feis, ekonomiczny doradca Departamentu Stanu w administracji Franklina D. Roosevelta — *Europe: The World's Banker, 1870–1914*.

Z biegiem lat działalność CFR rozszerzała się. Wzrastała aktywność i wpływy szczególnie notowane od lat 30., gdy gospodarzem Białego Domu został demokratą Franklin D. Roosevelt. Jego wcześniejsze związki z radą, choć skromne, wzbudzały nadzieje wielu wilsończyków na bardziej znaczącą pozycję i rolę CFR. Roosevelt już w 1928 r. wystąpił na łamach „Foreign

⁵⁸ K. Radek, *The Bases of Soviet Foreign Policy*; W. O. Scroggs, *Russia and World Trade*; A. Géraud, *France, Russia and the Pact of Mutual Assistance*; Balticus, *The Russian Mystery: Behind the Tukhachevsky Plot*; M. Radin, *The Moscow Trials: A Legal View*; Balticus, *The Two „G's”: Gestapo and GPU*; X., *How Much Can and Will Russia Aid Germany*; X., *Russia and Germany*; B. Pares, *Religion in Russia*, „Foreign Affairs” 1934, v. 12, s. 193–206, 331–334; 1935, v. 13, s. 226–235; 1937, v. 16, s. 44–79; 1939, v. 17, s. 489–507; 1940, v. 18, s. 229–243; 1941, v. 20, s. 303–323; 1943, v. 21, s. 618–634.

⁵⁹ X., *The Sources of Soviet Conduct*, „Foreign Affairs” 1947, v. 25, s. 550–565.

⁶⁰ The Chargé in the Soviet Union (Kennan) to the Secretary of State, Moscow 22 II 1946, *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1946*, Washington 1969, v. VI, s. 696–709.

⁶¹ Zob. rozdz. pt. X *Leads the Way* w: P. Grose, op. cit., s. 35–44.

⁶² Publications of The Council on Foreign Relations w: *The United States in World Affairs: An Account of American Foreign Relations 1937*, W. Shepardson ed., New York 1938, s. ii.

Affairs” z artykułem prezentującym stanowisko demokratów wobec amerykańskiej polityki zagranicznej. Obok niego wówczas głos w narodowej dyskusji zabrał Ogden Mills z ramienia republikanów⁶³. Nie bez znaczenia były również życzliwe i częste relacje z jednym z członków CFR, Curtissem Dallem, prywatnie zięciem Roosevelta⁶⁴.

Próbując zatem sprostać oczekiwaniom i wyzwaniom nowo wybrany prezydent szybko odnowił relacje z wybitnym i zasłużonym politykiem, współtwórcą „The Inquiry” oraz Council on Foreign Relations, Edwardem Mandellem Housem. To właśnie House jako autorytet i wieloletni współpracownik prezydenta Wilsona sygnalizował amerykańskiej opinii publicznej w artykule zamieszczonym w „Foreign Affairs” problemy stojące przed nową administracją w dziedzinie polityki zagranicznej oraz konieczne kierunki zmian⁶⁵. Roosevelt od początku też swojej kadencji starał się umiejętnie wykorzystywać intelektualny i finansowy potencjał ukryty w CFR. Np. Gerard Swope, przewodniczący General Electric, został wciągnięty do prac przy NRA, tak jak i Walter Teagle przewodniczący rady Standard Oil w New Jersey czy Louis Kirstein, wiceprzewodniczący Folen’s Boston. W późniejszym okresie administrację Roosevelta zasilili tacy członkowie CFR, jak: Sumner Welles, podsekretarz stanu 1937–1942, Henry Stimson, sekretarz wojny 1940–1945, czy Edward Stettinius, podsekretarz stanu 1943–1944 i sekretarz stanu 1945–1946⁶⁶.

Zbliżenie i współpraca CFR z rządem stawały się coraz bardziej widoczne. W 1934 r. dyskusji „za” i „przeciw” ekonomicznej samowystarczalności Stanów Zjednoczonych przewodniczył m.in. John Foster Dulles⁶⁷, a prowadził ją m.in. sekretarz rolnictwa Henry Wallace. W tym samym roku pod przewodnictwem C. K. Leitha odbywała się dyskusja na temat roli surowców naturalnych w relacjach międzynarodowych. Waszyngton do tego stopnia wykazał zainteresowanie powstałym w jej wyniku raportem pt. *Elements of a National Mineral Policy*, że zdecydował o utworzeniu specjalnej rządowej komisji pod przewodnictwem sekretarza zasobów wewnętrznych Harolda Ickesa z udziałem członka CFR Leitha jako wiceprzewodniczącego. Nie mniejsze zainteresowanie towarzyszyło też dyskusji prowadzonej przez H. Stimsona i Charlesa Warrena na temat amerykańskiej polityki neutralności⁶⁸. Dwa artykuły zamieszczone w „Foreign Affairs”: *Troubles of a Neutral* oraz *The Cost of Peace*⁶⁹ uważnie były studiowane

⁶³ Our Foreign Policy: O. L. Mills, *A Republican View*; F. D. Roosevelt, *A Democratic View*, „Foreign Affairs” 1928, v. 6, s. 555–586.

⁶⁴ J. Perloff, *The Shadows of Power: The Council on Foreign Relations and the American Decline*, Appleton, Wisconsin 2005, s. 55.

⁶⁵ E. M. House, *Some Foreign Problems of the Next Administration*, „Foreign Affairs” 1933, v. 11, s. 211–219.

⁶⁶ J. Perloff, op. cit., s. 59–60.

⁶⁷ John Foster Dulles (1889–1959), brat Allena Welsha Dullesa, prawnik i dyplomata, prawnuk Johna Watsona Fostera, sekretarza stanu w administracji Benjamin Harrisona oraz krewny Roberta Lansinga sekretarza stanu w administracji Woodrowa Wilsona. Ukończył Princeton (1908), Sorbonę i George Washington University (1911). Na konferencji pokojowej w Paryżu w 1919 r. pełnił funkcję doradcy w amerykańskiej delegacji podczas prac komisji do spraw reparacji. Był też m.in. delegatem amerykańskim na konferencję w San Francisco w 1945 r., specjalnym doradcą Departamentu Stanu na obradach Rady Ministrów Spraw Zagranicznych w Londynie (1945 r.), w Moskwie (1947 r.), w Paryżu (1949 r.), delegatem amerykańskim na Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1946, 1947, 1948 i 1950 r. W latach 1953–1959 pełnił funkcję sekretarza stanu. Sformułował podstawy doktryny wyzwania.

⁶⁸ CFR: *Fifteen Years*, s. 14–15.

⁶⁹ Ch. Warren, *Troubles of a Neutral*; A. W. Dulles, *The Cost of Peace*, „Foreign Affairs” 1934, v. 12, s. 377–394, 567–578.

w Departamencie Stanu. Warren⁷⁰ został wkrótce zaproszony do uczestnictwa przy opracowywaniu rządowego projektu ustawy neutralności.

Równolegle CFR udoskonalała i rozszerzała swą i tak już rozległą działalność badawczo-popularyzatorską. Jej członkowie uczestniczyli w wielu konferencjach międzynarodowych, np. w Londynie w 1935 r. poświęconej bezpieczeństwu zbiorowemu (International Security), w Paryżu w 1937 r. — pokojowym zmianom (Peaceful Change), w Bergen w 1939 r. — wpływom polityki ekonomicznej na utrzymanie pokoju światowego (Economic Policies in Relations to World Peace). Od 1936 r. wystąpiono z nową inicjatywą organizowania krajowych dwudniowych konferencji dotyczących konkretnych zagadnień z zakresu stosunków międzynarodowych. Organizowane we własnej siedzibie przede wszystkim dla studentów i młodych pracowników nauki z renomowanych uczelni (Harvard, Princeton, Yale, Columbia University), umożliwiały spotkania z czołowymi animatorami amerykańskiej polityki zagranicznej. Jesienią 1939 r. zainicjowano eksperymentalne seminaria poświęcone zagranicznej polityce handlowej Stanów Zjednoczonych, skierowane do pracowników banków, firm ekspedycyjnych, przedsiębiorstw importowo-eksportowych czy kancelarii prawnych. W marcu 1945 r. przeprowadzono wykłady na temat powszechnej służby wojskowej, a na przełomie 1945 i 1946 r. na prośbę Departamentu Stanu zainicjowano dyskusję na temat programu przygotowanego do służby zagranicznej. W rezultacie tych prac na mocy Foreign Service Act of 1946 powołano został instytut kształcenia kadr — Foreign Service Institute⁷¹.

Głębokie zmiany zachodziły również w samej strukturze i organizacji prac CFR. W grudniu 1937 r. narodził się pomysł wyjścia z działalnością poza granice Nowego Jorku i rozpoczęcia lokalnych prac na terenie całych Stanów Zjednoczonych. Początkowo w ramach eksperymentu przy znacznej pomocy finansowej Carnegie Corporation⁷² utworzono dyskusyjne grupy bądź komitety stosunków międzynarodowych w Cleveland, Denver, de Moine, Detroit, Houston, Louisville, Portland (Oregon) i St. Louis. Do 1942 r. powstały nowe w: Los Angeles, Nashville, Providence i St. Paul–Minneapolis, a do 1946 r. w: Boise, Indianapolis, Milwaukee, Omaha, Salt Lake City, San Francisco, Seattle i Tulusa. Łącznie w 21 okręgach do CFR należało 1200 członków. Od początku regionalne okręgi, choć autonomiczne w stosunku do centrali w Nowym Jorku, w całości stały się oparciem dla działań administracji amerykańskiej w budowaniu zaplecza politycznego dla prezydenta Roosevelta, zwłaszcza w okresie II wojny światowej⁷³.

Z chwilą bowiem agresji niemieckiej na Polskę dwaj przedstawiciele Armstrong i Malloy złożyli wizytę w Departamencie Stanu, oferując w trakcie spotkania z podsekretarzem stanu Sumnerem Wellesem, asystentem sekretarza stanu George'em Messersmithem oraz Leo

⁷⁰ Charles Warren (1868–1954), prawnik i historyk, absolwent Harvard University. Zasłynął trzutomowymi studiami *The Supreme Court in U. S. History*, za które w 1923 r. otrzymał nagrodę Pulitzera.

⁷¹ CFR: *Twenty Five Years*, s. 25–34; I. Parmar, op. cit., s. 138–142.

⁷² Carnegie Corporation — korporacja założona w 1911 przez Andrew Carnegie'ego (1835–1919), Amerykanina szkockiego pochodzenia, przemyslowca i filantropa, właściciela wielkich zakładów przemysłu stalowego, jednego z najbogatszych swego czasu ludzi na świecie. Celem korporacji było promowanie wiedzy i rozwój nauki, na które fundator nie szczędził środków, przeznaczając niemalą kwotę 135 mln dol. w postaci grantów. W sumie na różne cele wydał 350 mln dol. Posłużyły one m.in. do założenia ok. 2500 bibliotek na całym świecie, wybudowania słynnej sali koncertowej w Nowym Jorku zwanej Carnegie Hall czy kompleksu szkół technicznych w Pittsburghu, rozbudowanych po latach w Carnegie–Mellon University. Pierwszym przewodniczącym Carnegie Corporation, skupiającej trzy organizacje w Ameryce, w tym Carnegie Endowment for International Peace, oraz dwie w Wielkiej Brytanii był sam Carnegie (1911–1919), drugim zaś Elihu Root (1919–1920).

⁷³ CFR: *Twenty Five Years*, s. 48; P. Grose, op. cit., s. 14–15; I. Parmar, op. cit., s. 142–147.

Pasvolskym pomoc w formułowaniu amerykańskiej polityki czasów wojny oraz w budowaniu powojennego planowania. CFR, prowadząc grupy dyskusyjne skoordynowane z pracami Departamentu Stanu, zajęły się sporządzaniem studiów, ekspertyz i rekomendacji bezpośrednio dla sekretarza stanu i prezydenta. Tak narodził się znaczący plan znany pod nazwą War and Peace Project. Prace przebiegały w pełnej tajemnicy i dyskrecji, finansowane z grantu przyznanego przez Fundację Rockefellera. Wielu uczestników pamiętających jeszcze czasy I wojny światowej i konferencji pokojowej w Paryżu zatoczyło tym samym w swoim życiu krąg: od I do II wojny światowej, od Wilsona do Roosevelta, od „The Inquiry” do CFR i War and Peace Project. Za całość programu pełną odpowiedzialność przejął Komitet do Spraw Studiów CFR, a pracami kierował Komitet Zarządzający (*steering committee*), w skład którego weszli m.in.: Norman Davis, Hamilton Fish Armstrong, Isaiah Bowman, Walter Mallory, Allen Welsh Dulles czy Whitney Shepardson⁷⁴.

Projekt ostatecznie zainaugurowano 15 grudnia 1939 r. na spotkaniu członków komitetu Hamiltona Fish Armstronga z asystentem sekretarza stanu Messersmithem w jego prywatnym domu w Waszyngtonie. Generalnie ustalono, że prace przebiegać będą pod przewodnictwem stałych sekretarzy w czterech grupach dyskusyjnych: 1) problemów zbrojenia i bezpieczeństwa — Allena Dullesa⁷⁵, 2) problemów ekonomicznych i finansowych — profesorów Alvina Hansena⁷⁶ i Jacoba Vinera⁷⁷, 3) problemów politycznych — Whitney Shepardsona i 4) problemów terytorialnych — Isaiaha Bowmana wspieranego przez Williama Westermanna. W maju 1941 r. utworzono piątą grupę, początkowo niezależną w swych pracach od innych, poświęconą powojennym oczekiwaniom i aspiracjom poszczególnych państw europejskich. W 1942 r. została ona włączona do projektu War and Peace pod nazwą Grupa Celów Pokojowych (Peace Aims Group). Uczestnicy każdej z sekcji, dobierani pod względem kompetencji, zajmowali się wybranymi zagadnieniami i problemami. Przez pierwsze dwa lata, do ataku japońskiego na Pearl Harbor, powstało około 250 memorandumów dotyczących analizy międzywojennego systemu międzynarodowego, politycznego i ekonomicznego, podłoża nowej wojny, m.in. błędów popełnionych w Wersalu, krytyki międzywojennej polityki rozbrojeniowej, istoty izolacjonizmu amerykańskiego, przyczyn odrzucenia przez Stany Zjednoczone uczestnictwa w Lidze Narodów czy konieczności zastąpienia Ligi Narodów inną bardziej skuteczną organizacją.

⁷⁴ R. D. Schulzinger, op. cit., s. 60; P. Grose, op. cit., s. 23–26; J. Perloff, op. cit., s. 64–65; *CFR: Twenty Five Years*, s. 15–18.

⁷⁵ Allen Welsh Dulles (1893–1969), brat Johna Foster Dullesa, prawnik i dyplomata. Ukończył Princeton (1916 r.). Od 1916 r. w służbie dyplomatycznej, m.in. jako sekretarz poselstwa amerykańskiego w Wiedniu. W czasie I wojny światowej wysłany do Szwajcarii, gdzie nawiązywał kontakty z informatorami na Bałkanach i Austro-Węgrzech. Był uczestnikiem konferencji pokojowej w Paryżu, a w latach 1922–1926 pracownikiem Wydziału do Spraw Bliskowschodnich Departamentu Stanu. W czasie II wojny światowej jako podwładny Donovana służył w szwajcarskiej siedzibie OSS, skąd udało mu się przeprowadzić tajne negocjacje, których rezultatem było poddanie się nazistów w północnych Włoszech. W latach 1951–1953 zastępca dyrektora CIA, a w 1953–1961 dyrektor CIA. Napisał: *The Secret Surrender* (1961), *The Craft of Intelligence* (1963).

⁷⁶ Alvin Hansen (1887–1975), ekonomista, 1937–1957 prof. Harvard University, zwolennik ekonomicznej teorii Keynesa. Opublikował: *Full Recovery or Stagnation* (1938), *Fiscal Policy and Business* (1941).

⁷⁷ Jacob Viner (1892–1970), amerykański ekonomista kanadyjskiego pochodzenia. Tytuł doktora uzyskał na Harvard University w 1922 r. Profesor University of Chicago (1925–1946) oraz Princeton University (1946–1960). Wniósł istotny wkład w rozwój teorii kosztów produkcji oraz teorii handlu międzynarodowego. Opublikował: *Studies in the Theory of International Trade* (1937), *The United States in a Multinational Economy* (1945), *The Long View and the Short: Studies in Economic Theory and Policy* (1958).

Najczęściej pojawiającą się konkluzją był postulat aktywniejszego na przyszłość włączenia się Ameryki w nurt spraw światowych zarówno w trakcie wojny, jak i po jej zakończeniu. Podjęto w związku z tym energiczną akcję edukacyjną społeczeństwa amerykańskiego na rzecz zbrojnej pomocy dla Wielkiej Brytanii i Francji oraz nieuchronności włączenia się USA do wojny⁷⁸. Łącznie w ramach projektu War and Peace do końca 1945 odbyły się 362 spotkania przygotowujące 682 dokumenty przeznaczone bezpośrednio m.in. dla prezydenta Roosevelta, jak i sekretarza stanu Cordella Hulla.

Część ekspertyz okazała się bardzo pomocna w formułowaniu bieżących kierunków amerykańskiej polityki zagranicznej. Np. 17 marca 1940 r. opracowany został raport dotyczący strategicznego znaczenia Grenlandii m.in. dla lotów transatlantyckich i meteorologicznej obserwacji. „Trzeba wziąć pod uwagę — pisano — że Dania zostanie podbita przez Niemcy, a w takim przypadku Grenlandia wejdzie w posiadanie Niemiec”. Biały Dom nie lekceważył owych ostrzeżeń. Po zajęciu Danii przez III Rzeszę 9 kwietnia 1940 r. Roosevelt na jednej z konferencji prasowych oficjalnie ogłosił objęcie Grenlandii doktryną Monroe’a. Jako część półkuli zachodniej stawała się żywotnym interesem wszystkich republik amerykańskich i nie mogła być przekazana w posiadanie innego państwa europejskiego. W maju utworzony został amerykański konsulat w Gothaab. Rok później, 9 kwietnia 1941 r., została podpisana umowa z rządem duńskim na uchodźstwie reprezentowanym przez posła w Waszyngtonie Henrika Kauffmanna, ustanawiająca amerykański protektorat Grenlandii i umożliwiająca ustanowienie baz wojskowych⁷⁹.

Z upływem czasu luźne konsultacje członków CFR przybierać zaczęły na wniosek Departamentu Stanu bardziej sformalizowane i obligatoryjne formy. Gdy w lutym 1941 r. w Departamencie powstał prowadzony przez Leo Pasvolksy’ego Wydział do Badań Specjalnych, nawiązujący swym zakresem do tematyki grup dyskusyjnych CFR, przedstawiciele grup obowiązani byli do udziału w naradach odpowiedniej sekcji wydziału. Prawdziwy przełom nastąpił jednak dopiero po oficjalnym włączeniu się Stanów Zjednoczonych do wojny po ataku japońskim na Pearl Harbor 7 grudnia 1941 r. Kończył się, jak ujął to historyk Robert Schulzinger, okres planowania na rzecz wojny, a rozpoczął okres planowania na rzecz pokoju⁸⁰. Już na początku 1942 r. przy Departamencie Stanu powstał Komitet Doradczy do Spraw Powojennej Polityki Zagranicznej (Advisory Committee on Postwar Foreign Policies), kierowany przez Hulla, Wellesa i Pasvolksy’ego. Do udziału zostali także zaproszeni konsultanci spoza administracji, w tym i niektórzy członkowie CFR, np.: Hamilton Fish Armstrong, Isaiah Bowman, Benjamin Cohen, Norman Davis czy James Shotwell. W Advisory Committee przewodniczyli oni sekcjom analogicznym tematycznie do grup, w których pracach uczestniczyli w CFR. W 1943 r. sekretarz stanu Cordell Hull utworzył w Departamencie Stanu specjalny komitet

⁷⁸ Szerzej: R. D. Schulzinger, op. cit., w rozdziale *Preparing for War 1938–1941*, s. 59–79.

⁷⁹ CFR: *Twenty Five Years*, s. 13–15; Ph. E. Mosely, *Iseland and Greenland: An American Problem*, „Foreign Affairs” 1940, v. 18, s. 742–746; *The United States in World Affairs: An Account of American Foreign Relations 1940*, W. H. Shepardson, W. Scroggs eds., New York 1941, s. 58–60; Agreement Relating in the Defense of Greenland, Washington 9 IV 1941, *Documents on American Foreign Relations*, S. Shepard Jones, Denys P. Myers, Boston 1939–1941, v. III, s. 232–235; The President Announces That the United States Will Establish Bases in the Greenland, 10 IV 1941, *The Public Papers and Addresses of Franklin D. Roosevelt*, I. Rosenman ed., New York 1938–1950, v. X, s. 96–97; B. Lindegaard, *Defiant Diplomacy: Henrik Kauffmann, Denmark and the United States in World War II and the Cold War, 1939–1958*, New York 2003, s. 69–109.

⁸⁰ R. D. Schulzinger, op. cit., rozdz. *Planning for Peace, 1942–1945*, s. 81–112.

kierowników (*steering committee*), zajmujący się dopracowaniem szczegółów i podstaw prawnych Organizacji Narodów Zjednoczonych. Do prac zostali włączeni nie tylko przedstawiciele administracji, ale także członkowie CFR — Leo Pasvolsky, Isaiah Bowman, Sumner Welles, Norman Davis i Myron Taylor. Grupa ta, zwana później Informal Agenda Group, współpracowała ściśle z prezydentem Rooseveltem, który całe przedsięwzięcie inicjował, aprobował i wspierał⁸¹.

Członkowie CFR, analogicznie jak ich poprzednicy z „The Inquiry”, byli także aktywnymi uczestnikami najważniejszych spotkań międzynarodowych i konferencji na szczycie. Philip E. Mosely⁸², sekretarz naukowy grupy dyskusyjnej do spraw terytorialnych, towarzyszył sekretarzowi stanu Hullovi na spotkaniu ministrów spraw zagranicznych Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Związku Sowieckiego w Moskwie w 1943 r. i współtworzył wydane tam deklaracje. Grayson Kirk⁸³, sekretarz naukowy grupy do spraw bezpieczeństwa, brał udział jako ekspert na konferencji w Dumbarton Oaks w 1944 r. Dwight Lee, sekretarz naukowy grupy do spraw celów pokojowych, brał udział w Konferencji w San Francisco w 1945 r., gdzie łącznie w delegacji amerykańskiej zasiadało ponad 40 członków CFR. Walter Sharp⁸⁴, sekretarz naukowy grupy dyskusyjnej do spraw politycznych, pełnił funkcję sekretarza generalnego na konferencji Narodów Zjednoczonych, zorganizowanej w 1945 r. w Quebec, a poświęconej problemom żywnościowym.

Przedstawiciele CFR pełnili także wiele innych odpowiedzialnych zadań i obowiązków. Hamilton Fish Armstrong został oddelegowany do Londynu jako doradca amerykańskiego ambasadora, Walter Mallory⁸⁵, sekretarz komitetu kierowniczego, wszedł w skład alianckiej misji obserwacyjnej w czasie wyborów w Grecji, a Allen Dulles pracował przez cały okres wojny w europejskim biurze OSS w Szwajcarii.

Wojna, choć poważnie zdeorganizowała dotychczasowe statutowe działania CFR, nie sparaliżowała ich zupełnie. Nieprzerwanie wydawano kolejne numery kwartalnika „Foreign Affairs” i rocznika „Political Handbook”, choć zawieszono na okres do 1946 r. „The United

⁸¹ CFR: *Twenty Five Years*, s. 118–19; J. Perloff, op. cit., s. 71–72; I. Parmar, op. cit., s. 122–125.

⁸² Philip E. Mosely (1905–1972), naukowiec, doradca i konsultant polityczny. Ukończył studia na Harvard University, gdzie także uzyskał tytuł doktora (1933). Wykładowca Princeton University (1936–1943) oraz Columbia University (1946–1972). Specjalizował się w historii Rosji i Europy Wschodniej. Swoje doświadczenia zdobywał w trakcie badań naukowych w Związku Sowieckim (1930–1932) i Wschodniej Europie (1935–1936). W 1943 r. wszedł do alianckiego doradczego komitetu europejskiego (European Advisory Commission) z siedzibą w Londynie, z zadaniem opracowania projektu Europy Wyzwolonej. W latach 1952–1961 przewodniczący Funduszu Wschodnioeuropejskiego. Opublikował: *Russian Diplomacy and the Opening of the Eastern Question in 1938 and 1839* (1934), *The Kremlin and the World Politics* (1960).

⁸³ Grayson Louis Kirk (1903–1997), studiował na Miami University (1924 r.) oraz w École Libre des Sciences Politiques. Doktorat uzyskał na University of Wisconsin–Madison (1930 r.). Od 1940 r. wykładał na Columbia University, gdzie w 1968 r. powierzono mu funkcję rektora. Oprócz konferencji w Dumbarton Oaks uczestniczył także w konferencji w San Francisco. Wydał wspólnie z Walterem Sharpem *Contemporary International Politics* (1944).

⁸⁴ Walter Rice Sharp (1896–????). Opublikował: *The Government of the French Republic* (1938), *Field Administration in the United Nations System* (1961), a także wraz z G. Kirkiem *Uniting Today for Tomorrow: The United Nations in War and Peace* (1942) oraz wspólnie z W. Rappardem, H. Schneiderem, J. Pollockiem i S. Harperem *Source Book on European Governments: Switzerland, France, Italy, Germany, The Soviet Union* (1937).

⁸⁵ Walter H. Mallory (1892–1980). Opublikował w 1926 r. *Chine: Land of Famine*, wydaną ponownie w 1972 r.

States in World Affairs”. Od 1941 r. w ramach nowej serii wydawniczej Studies in American Foreign Relations opublikowano szereg opracowań, m.in. Williama Diebolda *New Directions in Our Tarde Policy* (1941), Ruth Savord *American Agencies Interested in International Affairs* (1942), Percy’ego Bidwella *The United States and the United Nations* (1943) czy CFR: *America’s Interst in the War and the Peace* (1945).

Znacznie zmienił się charakter organizowanych spotkań i dyskusji, w tym także i międzynarodowych. Z jednej strony utrzymano bliskie relacje z brytyjskim, francuskim i kanadyjskim instytutem spraw międzynarodowych, z drugiej przerwano kontakty z mniejszymi ośrodkami zagranicznymi krajów okupowanych, wznowiając je dopiero po wojnie. Wiele dyskusji odbywano przy okazji spotkań przywódców wielkich mocarstw w Teheranie, Jałcie, Casablance, Kairze, Ottawie, Moskwie czy Londynie. W 1943 i 1944 r. na spotkaniach w Waszyngtonie i Nowym Jorku prowadzono rozmowy z przedstawicielami Chatham House z Londynu na temat przyszłości Pacyfiku. Próbowano też na wzór połączonych amerykańsko–brytyjskich czy amerykańsko–kanadyjskich grup dyskusyjnych utworzyć analogiczną amerykańsko–sowiecką grupę. W styczniu 1944 r. Percy Bidwell, dyrektor do spraw studiów CFR, wystosował nawet do sowieckiej ambasady zapytanie w tej sprawie. Odpowiedź ambasadora Andreja Gromyki była jednoznacznie negatywna⁸⁶.

Powrócono też do zarzuconej wcześniej idei wydania wspólnej amerykańsko–brytyjskiej historii wojny światowej, tym razem II — lat 1939–1945. Z inicjatywą taką wystąpił już w 1943 r. dyrektor Royal Institute w Londynie Arnold Toynbee, pragnąc pozyskać na ten cel środki z Fundacji Rockefellera. Jednakże i w tym przypadku nie doszło do realizacji wspólnego przedsięwzięcia. Obustronna nieufność, próby brytyjskiej dominacji, wzajemna chęć kontrolowania prac redakcyjnych, a nade wszystko odmienne wizje uniemożliwiły powstanie dzieła. W konsekwencji Amerykanie sami przystąpili do prac pod auspicjami CFR.

Na wniosek Armstronga i Bowmana dwaj historycy William Langer⁸⁷ prof. Harvard University oraz S. Everett Gleason⁸⁸ z Amherst College w Massachusetts zostali wyznaczeni jako najbardziej odpowiedni specjaliści do opracowania studium nad amerykańską polityką zagraniczną czasów II wojny światowej. W rezultacie w latach 1952–1953 powstały dwa pierwsze obszernie tomy, liczące w sumie blisko 1800 stron, a obejmujące jedynie okres 1937–1941⁸⁹. Autorzy, wykorzystując niepublikowane i nieudostępniiane innym dokumenty z archiwum Departamentu Stanu, zamierzali zaprezentować nie tylko udział Stanów Zjednoczonych w wydarzeniach międzynarodowych okresu wojny, ale także kompetentny i obiektywny zapis uwzględniający wpływ i oddziaływanie długotrwałego sporu izolacjonistów z interwencjonistami.

⁸⁶ CFR: *Twenty Five Years*, s. 28–29; R. D. Schulzinger, op. cit., s. 98–99, 115.

⁸⁷ William Leonard Langer (1896–1977), w czasie I wojny światowej walczył we Francji, w czasie II wojny światowej pełnił funkcję szefa Oddziału Badań i Analiz OSS, w 1946 r. był asystentem sekretarza stanu. Tytuł doktora uzyskał na Harvard University w 1923 r., gdzie od 1927 r. prowadził zajęcia ze studentami. Wydał m.in.: *The Diplomacy in Imperialism* (1935), *European Alliances and Alignments* (1939), *An Encyclopedia of Modern History* (1940), *Our Vichy Gamble* (1947).

⁸⁸ S. Everett Gleason (1925–1972), studia ukończył na Harvard University, gdzie również uzyskał tytuł doktora. W latach 1938–1942 wykładowca w Amherst College, 1942–1946 m.in. konsultant w amerykańskich siłach powietrznych oraz pracownik OSS, 1946–1950 historyk CFR, 1950–1959 zastępca sekretarza wykonawczego w Radzie Bezpieczeństwa Narodowego, 1959–1961 amerykański attaché kulturalny w Wielkiej Brytanii, 1962–1970 urzędnik w Departamencie Stanu.

⁸⁹ W. L. Langer, E. S. Gleason, *The Challenge to Isolation 1937–1940*, New York 1952 (wznowienie 1970); W. L. Langer, E. S. Gleason, *The Undeclared War 1940–1941*, New York 1953 (wznowienie 1968).

Ich praca nie spotkała się jednak z przychylną oceną niektórych środowisk naukowych i politycznych. Jeszcze w fazie przygotowawczej gwałtowny atak przypuścili rewizjoniści z Charlesem Beardem⁹⁰ na czele, zarzucając przede wszystkim zmonopolizowanie historii przez jedną prorooseveltowską szkołę. Traktując to jako przejaw oficjalnej propagandy rządowej, od początku domagali się większego krytycyzmu w ocenach polityki zagranicznej Franklina D. Roosevelta oraz znacznego rozszerzenia zespołu badawczego⁹¹. Niemniej jednak po dziś ta niedoprowadzona do końca, choć monumentalna publikacja zajmuje w historiografii amerykańskiej szczególnie miejsce.

Koniec II wojny światowej zamknął definitywnie kolejny istotny rozdział w dziejach CFR. War and Peace Project wygasł ostatecznie w 1945 r. Wielu członków powróciło z cywilnej i wojskowej służby do swoich codziennych, normalnych obowiązków. Choć nie na długo. Już wkrótce zimna wojna postawiła przed CFR nowe wyzwania, cele i zadania. Trudna rzeczywistość narzuciła potrzebę transformacji programowej i organizacyjnej. Ze wszystkich tych zmagających CFR wyszła zmieniona, ale i wzmocniona. Jej prestiż wzrósł niepomniernie. Dziś często określaną jest jako „serce amerykańskiego establishmentu”, „nieoficjalny klub elit” czy „prezydium kierujące przeznaczeniem narodu”⁹².

The Council of Foreign Relations and the “Foreign Affairs” Quarterly as a Discussion, Advisory and Opinion-making Forum in American Foreign Policy from Woodrow Wilson to Franklin D. Roosevelt

The Council on Foreign Relations and its periodical “Foreign Affairs” — with their uninterrupted more than 80-years long history — comprise an astonishing phenomenon in American policy. Today frequently described as the “heart of the American Establishment”, an “unofficial exclusive club” or a “presidium guiding destiny of the nation”, its roots go back to the World War I the conceptions launched by Woodrow Wilson. The founders of the Council included a group of experts and specialists from “The Inquiry”, which supplemented the American delegation at the Paris peace conference. It was precisely in France in 1919 that an informal British–French meeting held at the Majestic Hotel witnessed the establishment of the Institute of International Relations, with a seat in New York, and parallel in London.

The absence of public acceptance for an active post-war US policy on the international arena resulted in the severance of an agreement with the British and the transformation in 1921 of the New York branch of the Institute — after a merge with an informal body,

⁹⁰ Charles Austin Beard (1874–1948), historyk, politolog, jeden z najbardziej wpływowych i uznawanych badaczy początków XX w. Czołowy przedstawiciel szkoły postępowej (progressive), dostrzegający m.in. sprzeczności między ekonomią a konstytucją i patrzący na ideologię jako na produkt interesu ekonomicznego. Zwolennik polityki New Dealu, ale jednocześnie przeciwnik aktywnej polityki zagranicznej prezydenta Roosevelta. Bronił amerykańskiego izolacjonizmu, nawoływał do trzymania Ameryki z dala od wojny i przekonywał, że USA nie ma żadnego interesu w Europie. Krytyczne stanowisko wobec polityki Roosevelta zaprezentował w swej ostatniej pracy *President Roosevelt and the Coming of the War, 1941* (1948, wznowienie 2003), oskarżającej FDR o wciągnięcie USA do wojny.

⁹¹ R. D. Schulzinger, op. cit., s. 115, 129–135.

⁹² J. Perloff, op. cit., s. 6.

discreet club of financiers and lawyers already in existence — into a Council on Foreign Relations, strictly American institution.

The initially modest statutory tasks were limited to an exchange of knowledge and views in the course of closed sessions held only by the members of the club. In time, the circle of the lecturers included American politicians and statesmen (lectures by American secretaries of state became a basic principle) as well as invited foreign guests, i. a. Prime Ministers and ministers of foreign affairs. The Council also set up several discussion groups for following and analyzing international current affairs. In September 1922 the Council started publishing the quarterly “Foreign Affairs”, which comprised a unique and universally accessible forum for an exchange of thoughts and views concerning American foreign policy and the international situation. The quarterly was open to all politicians, economists, and publicists, not only from home but also from abroad. The Council issued the Political Handbook and the annual “Survey of American Foreign Relations”, replaced by “The United States in World Affairs”, as well as brochures, books and propaganda material. It also expanded a library and reading rooms.

Considerable organizational and programme changes were introduced in the 1930s, after with the assumption of power by the Franklin D. Roosevelt Administration. From the very beginning of his term in office, the new resident at the White House made skilful use of the intellectual and financial potential of the Council. Mutual cooperation became increasingly noticeable. Members of the Council began to serve as experts and advisers on numerous current issues, such as neutrality legislation, the role of raw materials in international relations, or economic self-sufficiency. This activity was expanded so as to include regional committees. Attendance at international conferences was on the rise. The same holds true for symposia held at home for students, researchers and businessmen.

The true breakthrough took place after the outbreak of the World War II (the first stage — from the German invasion of Poland in 1939, the second one — from the Japanese attack on Pearl Harbor in 1941) and the consequently initiated the War and Peace Project. The Council structures and those of the State Department began supplementing each other, e.g. in the Advisory Committee on Postwar Foreign Policies or the Informal Agenda Group. The Council was turning into a very important decision-advisory institution, and its members officially attended as American delegates the Great Power conferences (Moscow, Yalta, Teheran, San Francisco or Dumbarton Oaks). They were also involved in foreign missions, for example, at the time of the elections held in Greece. They were active in the Office of Strategic Service (OSS), America’s first intelligence agency, predecessor of the CIA. Finally, they prepared analyses, e.g. concerning Greenland. The end of the World War II and the onset of the Cold War closed a certain stage in the history of the Council, but at the same time opened a chapter entailing new challenges, tasks and objectives.